

Сања Милић*

Универзитет у Источном Сарајеву

Педагошки факултет у Бијељини

Владо Симеуновић

Универзитет у Источном Сарајеву

Педагошки факултет у Бијељини

УДК 371:340.134(497.6 Република Српска)

373:342

376-056.45:373.3

DOI 10.7251/NSK1602009M

Прегледни рад

ШКОЛСКО ЗАКОНОДАВСТВО КАО ОСНОВА ЗА ИНОВИРАЊЕ НАСТАВНОГ ПРОЦЕСА У РАДУ СА ДАРОВИТИМ УЧЕНИЦИМА

Апстракт: У посљедње вријеме у оквирима образовне дјелатност велика пажња посвећује се дефинисању и усвајању образовних стандарда и критеријума са тежњом да се циљеви и задаци наставе преведу на конкретан језик који ће што прецизније описати успјех ученика. У самом процесу креирања смјерница и упутстава, формулисања очекиваних исхода, осмишљавања инструмента за мјерење школског постигнућа, скоро да се у потпуности запоставља један од кључних чинилаца не само образовног него и друштвеног развоја – даровитост и креативност.

Кључне ријечи: законска регулатива, даровитост, талентовани ученици

Законска регулатива у функцији развоја даровитости

Посљедњих деценија све више пажње се посвећује уважавању индивидуалних способности, интересовања и склоности ученика. Проблематика даровитости и даровитих ученика присутна је у већини земаља. Покушавају се, наиме, пронаћи начини за њено подстицање и унапређивање – од одређивања законске регулативе до конкретизације појединих видова подршке која се даровитима нуди.

Права дјецe на образовање према њиховим могућностима потврђена су и у међународно усвојеним документима: Општој декларацији о људским правима (1948), Конвенцији о правима дјетета (1989), Свјетској декларацији о васпитању и образовању за све (1990), Декларацији из Саламанке (1994), Извјештају УНЕСКО-ве међународне комисије о образовању за 21. вијек, који је објављен 2001. године под насловом: образовање – скривена ризница, Бијелој књизи о политици за младе. Подаци који су саопштени у националним извјештајима указују да су земље Источне Европе раније почеле да се баве пружањем подршке даровитим ученицима, док земље Запада у новије вријеме артикулишу свој интерес и спремност на додатно ангажовање. Изузетак су земље Сјеверне Европе гдје преовладава увјерење да даровита дјецa не могу имати никакве привилегије али ни обавезе зато што су даровита, јер је задатак школе да максимално помогне развој сваког дјетета (Ђорђевић и Максић, 2005).

У свијету се одржавају разне конференције на којима се усвајају бројни документи који се баве образовањем и васпитањем даровите дјецe. Најзначајнији

* sanja.milic@pfb.ues.rs.ba

сусрети научника и стручњака који се баве феноменом даровитости су: Прва свјетска конференција о даровитој дјечи „Шта моја земља чини за даровиту дјецу“ (Лондон, 1975), Прва европска конференција о даровитој и талентованој дјечи „Високе способности из европске перспективе (Цирих, 1988), Девета свјетска конференција о даровитој дјечи „Таленат за будућност“ (Холандија, 1991), Четврта конференција Европског савјета за високе способности о даровитој дјечи „Подстицање талента“ (Холандија, 1994), Једанаеста свјетска конференција о даровитој и талентованој дјечи (Хонг Конг, 1995), Регионална конференција о даровитој дјечи (Шпанија, 1996), Шеста европска конференција о даровитој дјечи (Оксфорд, 1998), Пета азијско-пацифичка конференција (Делхи, 1998), Осма конференција европског савјета за високе способности (Родос, 2002), Седма азијско-пацифичка конференција (Бангкок, 2002), Петнаеста свјетска конференција о даровитој дјечи (Аделаида, 2003) (Исто, 2005).

Образовна подршка за даровите ученике и подстицање њихових талената у нашој републици јавља се прилично касно. Разлике у постигнућима ученика прихватиле су се као реалност, али само када су у питању ученици који заостају у развоју. Школе у Републици Српској захтијевају израду посебних планова и програма за оне ученике који не могу да савладају основне програмске садржаје, док за даровите и талентоване ученике организују искључиво додатну наставу која је углавном у функцији међушколских такмичења, у оквиру којих се остварује промоција школа и наставника који су у њој запослени.

Однос према даровитим ученицима основних школа у Републици Српској је утемељен кроз следећа законска акта:

1. Стратегијом образовања Републике Српске за период 2010–2014. године.
2. Законом о основном васпитању и образовању („Службени гласник Републике Српске“, број: 01-1214/08)
3. Законом о школовању и стипендирању младих талената („Службени гласник Републике Српске“, број: 01-974 /10)
4. Правилником о вођењу ученичког досијеа („Службени гласник Републике Српске“, број: 132/10)
5. Правилником о оцјењивању ученика у основној школи („Службени гласник Републике Српске“, број: 44/12),
6. Правилником о утврђивању критеријума за избор надарених и талентованих ученика
7. Правилником о избору и проглашењу ученика генерације у основној школи („Службени гласник Републике Српске“, број: 45/12).

Иако се у наведеној регулативи може пронаћи низ недостатака, створене су законске претпоставке за подршку и развој даровитости у образовном систему Републике Српске. Тако се, Законом о основном васпитању и образовању кроз неколико чланова предвиђа брига и посебан третман даровитих ученика.

У оквиру дефинисаних циљева основног образовања и васпитања, у Члану 7 Закона о основном васпитању и образовању, истакнути су брига за развој даровитости и њен значај, те се захтијева да се код ученика подстиче: а) „цјеловит

и хармоничан, индивидуалним потребама, интересима и могућностима прилагођен развој интелектуалних, социјално-емоционалних, моралних, радних и физичких потенцијала и способности дјетета до личног максимума,“ као и б) „развој стваралачког, креативног и критичког мишљења“. У Члану 35 препоручује се да се у школи организују слободне активности ученика укључивањем у различите облике рада који се заснивају на добровољном изјашњавању ученика, и да се осим обавезних садржаја из наставног програма, у уџбеник могу унијети и изборни, додатни садржаји.

У Члану 48 овог закона од школе се захтијева и тражи да „организује уочавање, образовање, праћење и подстицање надарених и талентованих ученика, те организује додатни рад према њиховим склоностима, способностима и интересима“, и то све према плану и програму за надарене и талентоване који доноси министар и уз помоћ Правилника о утврђивању критеријума за избор надарених и талентованих ученика.

Наравно, да би се избјегле евентуалне грешке у процјени даровитости и усмјеравању ученика да се баве областима за које показују склоности, наставници и сви они који раде са ученицима у оквиру школе, морају да детаљно и свеобухватно „прате интересовање и склоности ученика и помажу им у одређивању за даље образовање“, што им и налаже Члан 50 овог закона. Члан 52 дозвољава да школа, у складу са општим актом о организовању задруге, може пружати услуге и продавати производе настале као резултат рада ученика у ученичкој задрузи. Ова могућност директно упућује на даровите ученике који се баве креативним радом, односно производњом нових идеја и продуката. Кроз наведени члан ученицима је отворен простор за афирмацију и социјалну промоцију.

Како би школа подстицајно дјеловала на даровите ученике она користи различите мјере и поступке, попут награда и похвала. У Члану 70 истакнуто је да се ученици који се истичу у учењу и владању похваљују или награђују од стране одјељенског старјешине, одјељенског вијећа или наставничког вијећа, и те похвале се уписују у ђачку књижицу, свједочанство, одјељенску и матичну књигу. Члан 71 каже да: „Ученик може у току школовања да добије диплому за изузетан општи успјех, односно диплому за изузетан успјех у савладавању наставног програма из појединих наставних области или предмета.“, а врсту дипломе начин и услове за њихово додјељивање прописује министар Правилником. Највеће признање које ученик може да добије је да га прогласе учеником генерације, а како пише у Члану 72 Правилника о избору и проглашењу ученика генерације. Поред награда, похвала и признања „ученик који се истиче знањем и способностима може завршити школу у року краћем од девет, али не краћем од осам година“, и „може завршити два разреда у току једне школске године, уколико је у најмање двије посљедње године имао одличне оцјене из свих наставних предмета“, а што је регулисано Чланом 80.

Из претходно реченог можемо закључити да Закон о основном образовању кроз неколико чланова даје подршку даровитим ученицима, позивајући се на

Правилник о вођењу ученичког досијеа („Службени гласник Републике Српске“, број: 132/10) Правилник о оцјењивању ученика у основној школи („Службени гласник Републике Српске“, број: 44/12), Правилник о утврђивању критеријума за избор надарених и талентованих ученика и Правилник о избору и проглашењу ученика генерације у основној школи („Службени гласник Републике Српске“, број: 45/12).

Правилник о вођењу ученичког досијеа представља полазну основу за процјену ученика који имају могућност да савладају градиво брже и квалитетније од осталих. „Досије ученика је фасцикла у којој су груписани подаци о ученику“ (Члан 3) и он може да послужи као добар општи екран, јер омогућава заинтересованом да види списак свих имена ученика који су постигли високе резултате из одређених предметних области. Досије „омогућава свестрано и цјеловито сагледавање личности ученика, сагледавање социјалних и материјалних услова и интерперсоналних односа у породици ученика и њихов утицај на развој ученика, индивидуалан приступ сваком ученику, новом наставнику – благовремено упознавање својих ученика, наставницима школе у коју је ученик прешао – брже упознавање ученика, поређење опсервација више наставника о једном ученику и извођење адекватних закључака, ефикаснију сарадњу наставника и родитеља у подстицању рада и развоја ученика и коришћење података о интересовањима и способностима ученика при професионалном усмјеравању ученика (Члан 4). Уколико би наставници уносили редовно податке у овако конципиран Досије, те их редовно ажурирали заиста би се добио добар темељ за идентификацију и рад са даровитим ученицима. Међутим, у питању је више примјена и коришћење добијених података, односно то колико се попуњени досијеи уопште и користе у горе наведене сврхе.

Правилник о оцјењивању ученика у основној школи у Члану 7 истиче да „ученик са изузетним способностима који стиче образовање и васпитање на прилагођен начин примјеном индивидуалног плана и програма у складу са прописима којима се прописује школовање и стипендирање младих талената оцјењује се на основу праћења и остваривања индивидуалних циљева и исхода учења“. Из овог члана види се тежња и потреба за посебним начином вредновања, међутим, поменути Правилник о утврђивању критеријума за избор надарених и талентованих ученика није доступан широј јавности, односно не налази се на сајту Министарства просвјете и културе, тако да родитељи, наставници и остали стручњаци који се баве овом проблематиком немају тачне информације о критеријумима за утврђивање даровитости, односно талената.

Четврти наведени Правилник даје прецизне критеријуме за избор ученика генерације, али се ограничава на оне ученика „који је током цјелокупног основног образовања и васпитања у својој генерацији имао одличан општи успјех у учењу и остварена постигнућа у ваннаставним и/или ваншколским активностима, као и примјерено владање током цјелокупног основног образовања и васпитања“ (Члан 2). С обзиром на то да је утврђен широк спектар особина и њихових комбинација који описују даровитог ученика, да је тешко постићи да се даровити уклопе у

наведена три критеријума, те да се бира само један ученик генерације, статус даровитог ученика се детаљније разматра у Закону о школовању и стипендирању младих талената.

Закон о школовању и стипендирању младих талената уређује „начин идентификације, праћење, подстицање, школовање и стипендирање талентованих ученика и студената Републике Српске“ (Члан 1). „Младим талентом сматра се ученик или студент који има посебне, натпросјечне, специјалне, практичне склоности са наглашеним креативним, стваралачким способностима“ (Члан 2).

На основу тумачења израза „талентовани ученик“ из овог Закона јасно се види неразумјевање и неправилна употреба термина таленат. Наравно да се у литератури проналази и поистовјећивање ова два појма, али у Закону је акценат стављен на „практичне склоности“, што аутоматски искључује академску даровитост. У Члану 4 се наглашава да позитиван однос наставника утиче на препознавање суптилне потребе талентованог ученика и „неоткривеног талента“. Ако би се извео једноставан логички закључак из ове реченице добило би се да би „неоткривени таленат“ могао бити сваки ученик код кога нису испољени таленти. Даље, у Ставу 2 истог Члана наставник препознаје потребе младог талента. Овако нејешто и без смисла написани захтјеви дају утисак да је Закон настао и да постоји само формално. У Члану 5 говори се о идентификацији даровитих и талентованих: „Младог талента, који је способан за висока достигнућа или показује потенцијалну способност и креативне капацитете, одликују следеће карактеристике, појединачно или у комбинацији: општа интелектуална способност, специфичне способности за поједино научно подручје, креативно и продуктивно мишљење, социјалне способности и способности руковођења, специфичне способности за поједино умјетничко подручје и нарочито изражене психомоторне способности.“

Чланом 7 обезбјеђује се подршка креативним капацитетима младог талента од стране родитеља, наставника и стручних сарадника, гдје се предвиђа да они „размјењују информације о могућностима, интересовањима и достигнућима младог талента, договарају ангажовање младог талента путем секција, такмичења, јавних наступа, љетних школа и др. одређују заједничке циљеве у функцији подстицања креативности младог талента, уз уважавање његових могућности и афинитета, и прате укупан развој и напредовање младог талента“.

У Члану 9 говори се о процедури идентификације талената код ученика. Уколико се уоче таленти код ученика даљу бригу о њима тј. праћење и развој, врши Центар за младе таленте (Члан 13). Центар је јавна установа и начин њене организације уредиће се у складу са Законом о систему јавних служби („Службени гласник Републике Српске“, број 68/07). Члан 19 обавезује Центар да организује индивидуални рад и обезбиди ментора из одређене области за рад са младим талентом.

У Члану 20 овог Закона, стоји да, „у циљу бржег напредовања у изграђивању креативних вјештина, ставова, вриједности и мотивације, школовање младог талента у школи врши се на основу програма рада са младим талентом“,

чиме се омогућава рано испољавање способности и талента“. Једно од битнијих питања које је регулисано овим Законом је и стипендирање младих талената. Члан 25 наводи критеријуме за додјелу стипендија младом таленту – ученику.

Закон о школовању и стипендирању младих талената заиста даје законску основу за обезбјеђивање цјелокупне подршке даровитим, али све могућности за развој даровитости нису обухваћене. Поступци идентификације даровитости су штуро представљени. Можда највећи недостатак Закона представља недиференцирање појмова који описују феномен даровитост. У Закону о високом образовању помиње се појам „надарени“, док у овом Закону све појмове замјењује појам таленат. Тако, појам таленат представља синоним за креативност, даровитост, изузетне способности, интелигенцију.

Детељнији приступи даровитим ученицима прописани су и разним правилницима, али примјена како законских, тако и подзаконских аката у школама Републике Српске није још у потпуности „заживјела“. У овом тренутку најбоље рјешење би била израда стратегије за развој даровитости у којој би детаљно били обрађени сви проблеми и могућности који се се односе на подршку и развој даровитим особама на свим нивоима школовања.

Закључак

Феномен даровитости и креативности, истина, јавља се у јако малом броју случајева, али уколико се на вријеме открију они који тај потенцијал носе у себи, друштво ће засигурно имати користи. Управо због тога што даровити највише доприносе развоју заједнице у којој дјелују, друштво је дужно да обезбиједи услове у којима ће се такви појединци развијати и испољавати своју даровитост и своје таленте. Прије свега, континуирана подршка даровитости која се очекује од сваког друштва, треба да се темељи на законским нормативима којима се регулишу сва питања даровитих, а тек онда је могуће говорити о томе гдје је мјесто даровитим и креативним у образовним стандардима.

Литература

- Ђорђевић, Б. и Максић, С. (2005). *Подстицање талената и креативности младих – изазов савременом свету*. Београд: Институт за педагошка истраживања.
- Приједлог стратегија развоја образовања републике српске за период 2016–2021. године*. Влада Републике Српске, Бања Лука, јануар 2016. Године.
- Закон о основном васпитању и образовању*. („Службени гласник Републике Српске“, број: 01-1214/08)
- Закон о школовању и стипендирању младих талената*. („Службени гласник Републике Српске“, број: 01- 974 /10)
- Правилник о вођењу ученичког досијеа*. („Службени гласник Републике Српске“, број: 132/10)
- Правилник о оцјењивању ученика у основној школи*. („Службени гласник Републике Српске“, број: 44/12)

Правилник о утврђивању критеријума за избор надарених и талентованих ученика. („Службени гласник Републике Српске“, број: 45/12)

Правилник о избору и проглашењу ученика генерације у основној школи. („Службени гласник Републике Српске“, број: 45/12)

Sanja Milić, Vlado Simeunović

SCHOOL LEGISLATION AS THE BASIS FOR INNOVATION OF THE PROCESS OF TEACHING TALENTED STUDENTS

Summary

Recently, within the context of educational activities, great attention is paid to the definition and adoption of educational standards and criteria for the purpose of translating goals and tasks of teaching into a concrete language to describe as precisely as possible the success of students. In the process of creating policies and guidelines, the formulation of expected outcomes, devising instruments to measure academic achievement, one of the key factors not only of educational but also of social development - talent and creativity has almost been completely neglected.

Keywords: *legislation, talent, talented students.*